

Venyige Sándor

NAP, ÁRNYÉK, BOSZORKÁNY

- Jelenetek egy távházasságból -
avagy történelemhamisítás két felvonásban

Móricz Zsigmond
„A nagy fejedelem” és „A nap árnyéka”
című regényének, valamint
„Boszorkány”
című színművének nyomán

SZEREPLŐK

BETHLEN GÁBOR PÉTER, Erdély fejedelme
KÁROLYI H. ZSUZSANNA, a felesége
BÁTHORY ANNA-MÁRIA
HOMONNAY-NAGY GYÖRGY, ellenfejedelem
M. BORONKAI GYÖRGY, kincstartó
ÁBEL
PÉCHYZ. SIMON, kancellár
ÁGOTA, a fejedelemasszony társalkodónője
PÁZMÁNY PÉTER-PÁL
FORGÁCH ZSIGMOND OTTÓ

SZ. SIMONI GYÖRGY
KERESZTESSY LIP. PÁL, lippai várkapitány
PANKA felesége
BORA lányok
HAJDÚ
APRÓD
JÁNOS
JÓNÁS

Történet Erdélyben nagyjából a középkor alkonyán és az újkor hajnalán

1. JELENET

melyben először találkozunk - minő furcsa törvény - az első szereplővel, a fejedelemasszonytársalkodónőjével, aki a férfitermészet zezugos ösvényeiről osztja meg nézeteit úrnőjével, akit azonban - rögvest kiderül miért

- a fejedelem udvarában -
ez egy csöppet sem vígasztal

ÁGOTA

Nem kell az asszonyembernek felvenni a férfiak hűtlenségét, mert az már benne van a férfitermészetben, hogy kivált az ilyen bővérű emberek telhetetlenek. Az én uram olyan volt mindig, mint a vadállat. Soha az magát meg nem tartóztatta. Ha enni kellett, evett, ha innya kellett, ivott, ha asszony kellett, asszonyozta. Hát tudod, angyalom, míg hadak voltak, háborúk, nem volt itt semmi baj. Lovon ült, kifáradt, jött, ment, izgatódott. Akkor lett baja, mikor őnagysága, Bethlen Gábor fejedelem urunk meghozta ezt a fene békességet. Nem fért a házba. Láttam, hogy belebetegszik a békességbe. Uramisten, hogy csináljak neki egy kis háborút, gondoltam magamban. Na, aztán mindig utazni kellett az én jámboromnak, egyszer csak nem jött haza idejére. Odamarad két hétig, három hétig. Uram Jézus, hol lehet... Hallom, hogy betegen fekszik Brassóban. Mindjárt kocsiba ülök, megyek utána, és tényleg... Kérem a szásznét, mi ez? Mondja a szászné, nagy suttyogással, hogy minden betegségét a Hannikától kapta az én uram. Hannika meg egy ötvöslegénytől szerzte a francuz nyavalyját. Mondom neki, kellett neked Hannikába rakogatni! Szerettem volna ott hagyni, de hát hites uramat hagyjam? Hazavittem a nyomorultat, s otthon ápoltam. Már kezdett kicsit javulni, de itt is mit csinált? Elhívatta a boszorkányokat, ha nem voltam otthon, és azok megtanították, hogy egy orvossága van, ha fiatal lányokat vesz magához, és azokkal osztja meg a baját. Így lekopik róla. No képzeld, lányt kapott. Mostmár nincs egy foga se, mind kihullott, kiette a kórság, de még most is leszopogatja a zsenge

ZSUZSANNA

csirkehúst. No de mostmár nem ijegetlek tovább, feküdj le nagyságos asszonyom, holnap is szenvedni kell még!

Nem fekszem le. Minek feküdjek? Majd a halál... Minél hamarabb jön, annál tovább tart...

ÁGOTA

Butaság! Feküdj csak le!

ZSUZSANNA

Ha fekszem, ha nem, egyremegy. Úgyis álomtalan. De bizony lefekszel. Parancsolj a dög testnek, úgyis abból van minden baj. Az csinálja mindig a bajt, büntesd meg érte!

ÁGOTA

ZSUZSANNA

Nem, nem Ágota, nem a test, annak lehet parancsolni, a léleknek van baja.

ÁGOTA

Fenét lélek, három hete odavan az urad.

ZSUZSANNA

Volt már fél esztendeig is, mikor törökbe járt.

ÁGOTA

Nem is volt egészséges. Az ember lelke könnyen jóllakik az elgondolással, de a test olyan, hogy annak száját be kell dugni, másképp éhes marad.

ZSUZSANNA

Ha az én testem annyira kívánná... akkor nagyon boldogtalan testnek kellene lennie.

ÁGOTA

Hát bizony, a fejedelem őnagysága többet is lehetne itthon, ami azt illesse.

ZSUZSANNA

Ország... Ágotám... Ország...

ÁGOTA

Hát csókolja meg az országát...

ZSUZSANNA

C.

ÁGOTA

...Mikor már egy férfinak elég az ország dolga...

ZSUZSANNA

Öreg vagyok. Nem kíván. De majd eljön az idő, hogy annak is megeszi a nap a szépségét. Talán már el is kezdte rágni a bőrét... - Bethlen be, Ágota ki -

2. JELENET

melynek során megismerjük a címben az égitest-metafora találatony tömörségével aposztrofált fejedelemet, aki mindjárt a történet elején nézeteltérésbe kerül feleségével holmi lippai vár, meg valami boszorkány miatt

- csakúgy, mint az előbb, a fejedelem udvarában -

BETHLEN

- megöleli Zsuzsannát - Aki pünkösdre újjá nem építeti a házát, attól elveszem. Meghagytam, hogy valamennyi felégetett házat renoválják. A fejedelemnek kötelessége, hogy az embereket a maguk javára szorítsa. Égettettem meszet, meste-

	reket is hozatok, tizenkét kőmívesmester már úton van. - Bethlen leül és írni kezd -		
ZSUZSANNA	- lemondóan - Könnyű azt mondani, s miből építesen, akinek semmije?		
BETHLEN	Az adminisztrációnak első kötelessége a parancs, a második a tanítás. Soha ezekkel senki nem törődött, csak az ellenség. De én most megtanítom Erdélyt. Megtanítom a békére. Mindenki kötelessége annyit vállalni magára a világ dolgából, amire isten neki erőt adott. És ha Isten velünk, kicsoda ellenünk? - megöleli Zsuzsannát- Se kicsinyünk, se nagyunk. Isten nekünk adta ezt a kis országot, ez a mi gyereink. Többet ide semmiféle ellenség a lábát be nem teszi.	ZSUZSANNA	Varnyúfészek... Rothadott koszos kis varnyúfészek... Akkor én ugyebár egy rothadott koszos kis varnyú vagyok! Hát elment az esze magának? Vagy már nem emlékszik honnan rablott ide engem? A szülőföldem varnyúfészek?
ZSUZSANNA	Mer ez magán áll. Törököket láttam az ablakból.	BETHLEN	- szünet után - Azt tudom, hogy béke s nyugalom sohasem volt ilyen kilátásban, mint ma.
BETHLEN	Követség jött.	ZSUZSANNA	Békesség, az a békesség... Milyen ára lesz még annak. Mit kell még azért fizetni. Azért a békességért. Nagyon félek.
ZSUZSANNA	Majd meghaltam a félelemtől.	BETHLEN	Mindig fél, mitől fél?
BETHLEN	Törökkel nincs baj. A török jóbarát.	ZSUZSANNA	Nem üzenté meg a lippai kapitány, hogy vegye meg Bethlen Gábor, ha a töröknek akarja adni?
ZSUZSANNA	S a lippai vár? - szünet -	BETHLEN	Keresztessy Pál! Szétrúgom, mint a darázs-fészket... Csizmámmal taposom szét.
BETHLEN	...Majd eligazítjuk azt is...	ZSUZSANNA	Az nagyon jó lesz. Magyar a magyart. Merne fegyverrel menni saját várára, hogy odaadja a töröknek? Hogy saját várát ostrommal bevegye, hogy a pogánynak adja? A saját, magyar várát?! Ez politikum.
ZSUZSANNA	Én nem tudok aludni ettől a Lippától.	BETHLEN	Hol van olyan serege, amivel meg tudja venni?
BETHLEN	Nem aludtál, lelkem?	BETHLEN	A sereg a legkevesebb. Van az erdélyi fejedelemnek még annyi híve, hogy segítségére siessenek, ha rászorul.
ZSUZSANNA	Nem érdemes róla beszélni.	ZSUZSANNA	Hogy várja mind, mikor ülhet a helyedbe. Kivált ez a Homonnay Gyurkó.
BETHLEN	De.	BETHLEN	Mendemonda.
ZSUZSANNA	Nincs nekem semmi bajom.	ZSUZSANNA	Úgy legyen. Gábor, ismerem magát. Olyan dolgoktól sem fél, ami megronthatja a koronáját.
BETHLEN	De.	BETHLEN	Mindent szabad, de egyet nem: saját nemzetét maga ellen uszítani.
ZSUZSANNA	Kegyelmed nem bánná.	BETHLEN	Most mondom magának, hogy békességet akarok, csendességet akarok. De aki békét akar tartani, készüljön a háborúra, hogy semmi baj ne érhesse. Nem fogom kockáztatni, hogy az országot egyetlen...
BETHLEN	Mit?	ZSUZSANNA	Koszos kis varjúfészek...
ZSUZSANNA	Ha ki lehetne találni rám valami betegséget.	BETHLEN	- közbevág - ...egyetlen vár miatt tatárveszedelem érje... -fojtottan - De hát azért magának igaza van. Most is igaza van. Nem is olyan égető ez a Lippa. Mig nem szorítják. A portával lehet alkudni. Küldök valami ajándékot a nagyvezérnek. -ír- Hát érdemes volt akkor úgy rámkialtani? Azelőtt ezt nem tette volna, de mióta olyan nagy fejedelem...
BETHLEN	Miért?	BETHLEN	Angyalom, ha kiáltok azért teszem, mert te tudod, hogy rajtad kívül soha senkinek szavam nem jön.
ZSUZSANNA	Akkor meg volna nyugodva a lelkiismerete: beteg vagyok, nem kell velem törődni.	ZSUZSANNA	Honnan tudnám? Hallaná miket beszélnek.
BETHLEN	Ne mondjon ilyeneket, hisz tudja, hogy maga az egyetlen gondom, lelkem, Zsuzsannám, Gyuri! - apród be -	BETHLEN	Tudom a pletykát.-szünet-
ZSUZSANNA	Milyen jó volna, ha be lehetne állítani a fegyverek, vagy a befőzőüvegek közé, s elővenni, mikor jól esik...	ZSUZSANNA	És?
BETHLEN	Majd jó az Isten, jóra fordít mindent. - a megírt papírt odaadja az apródnak - Ezt átadod a török követnek. Várjuk el az időt. - apród ki -	BETHLEN	Te elhiszed, hogy én magamat valaha is ilyen bestye ribancokkal közlettem? Hogy ő nekem szeretőm lett volna... a fejedelem ágyasa.
ZSUZSANNA	De meddig s meddig? Úristen meddig várjak még? Már három hete itt vagyok, de csak egy órát is lehettem kegyelmeddel? Nekem nincs bajom, csak az országnak, s másoknak?	ZSUZSANNA	Akkor mért kedvez neki?
BETHLEN	Nézze, egyetlenem, várjunk, várjunk... eljön a mi időnk. Már én csak azt látom, hogy eddig is mi a jobb, ahhoz képest, ami tavalyról maradt. Két török követ van az országban százezer had helyett...	BETHLEN	Én?
ZSUZSANNA	Igen, és oda fogja nekik adni Lippát.	ZSUZSANNA	Mért hagyja meg neki a birtokait? Egy boszorkánynak? Ki kell a magvát is metszeni e sok boszorkányságnak, különben vége Erdélynek.
BETHLEN	Lippát oda. Ha ezt kéri a török. Ha egyszer ez az ára a békének. Egy ürgetúrás miatt nem veszem a törököt a nyakamba. Egy dolgunk van, édes szívem, a pogány szemét bekötni, száját betömni, és hatalmát magunk ellen nem ingerelni. Ha Lippát nekik adom, akkor oly bizodalmat nyerek náluk, hogy minden munkát nyugodtan végezhetek.	BETHLEN	Ha minden lányt megégetsz, akinek két szeretője van, akkor kevés lány marad meg Erdélyben. Nehéz dolog. Báthory Anna nem boszorkány...
ZSUZSANNA	Még mit nem vállal magára, hogy az egész világnak az utálatát megkapja.	ZSUZSANNA	Mert te is annak az átoknak az útjára akarsz menni, s várod, hogy neked is megfizesse testével.
BETHLEN	Asszony, nem tudod mit beszélsz... Körös-körül bármikor feltámadhat az ellenség... Most még az hiányzik, hogy a török is hazugságban leljen, hogy azt mondja, Bethlen Gábor éppen olyan hitetlen eb, mint a többi, megígéri Lippát, de nem adja.	BETHLEN	Hallgass!
ZSUZSANNA	Mért olyan fontos ez a Lippa?	ZSUZSANNA	
BETHLEN	Csak. Török logika.	BETHLEN	
ZSUZSANNA	Keresztény földet adsz hát neki.	ZSUZSANNA	
BETHLEN	Lippa már a töröké volt! Ezért követelik tizenhá-	BETHLEN	

ZSUZSANNA Mert a fejedelemségben az jó nektek, hogy mind a világ összes asszonya a tietek.

BETHLEN Hát azért terítettem ki a szívemet előtted, hogy ilyeneket mondj nekem?

ZSUZSANNA Az mind csak szó... Szeretném látni mered-e tőle elvenni a birtokait. - kiindul, közben találkozik Péchyvel és Boronkaival, akik meghajolnak előtte -

3. JELENET

melyben a politikumra terelődik a hangsúly, amennyiben tudomást szerzünk benne az erdélyi fejedelem elleni bécsi készülődésről, továbbá azt is megtudhatjuk, hol húzódnak főhősünk erkölcsi mezejéi egy üres államkincstár, egy tele kincsesláda és egy lekiismeretes kincstartó hármasa alkotta szituációban

- szintén a fejedelmi udvarban -

PÉCHY Nagyságos uram! Magyarországon három forintjával szedik a gyalogot Erdély ellen, s öt forintjával a lovassát...

BETHLEN A bécsi udvar pénzén? - ír -

PÉCHY Hordókban jön a pénz, de nem mondják ki nyíltan, hogy a császár munkája. Egyre csak egy nevet emlegetnek.

BETHLEN - fel sem néz, ír tovább - Tudom. A Homonnay-kölyök.

PÉCHY Hogy nagyságod nekiinduljon Lippának. Csak arra várnak.

BETHLEN Hát várjanak! - odaad egy papírt kincstartónak - olvas - „A szultánnak tízezer aranyforint, a nagyvezérnek ötezer tallér, vagyis nyolcezer ezüstforint... százhatvan gira ezüst... öt kupa négy hintóval...” És miből? Nincsen! A hátambul vágjam ki?

BETHLEN Meg kell nézni, hogy legyen, kincstartó uram. Ennek holnap menni kell.

BORONKAI Holnap?

BETHLEN Rögtön.

BORONKAI Talán egy vagy két hónap múlva. Addig bányászatunk aranyat a hegyekben...

BETHLEN Ott vannak a Báthory-ládák.

BORONKAI Nagyságos uram! A Báthory-ládák az ország pecsétjével vannak ellátva. Azt csak az ország nyithatja fel, vagy...

BETHLEN Vagy?

BORONKAI Vagy... a boszorkány.

BETHLEN Sokat fáj a fejünk egy ringyóért. Felnyitod, s még ma.

BORONKAI De az ország pecsétje!

BETHLEN Holnap ennek el kell menni! Hívasd a kalmárokat, becsüljél fel, még ma pénzt kell csinálni!

BORONKAI - kimérten - Édes öcsém, ide figyelj: én tégedet sok esztendeje kedvellek. De ismersz, ami a szívemen, az a nyelvemen, és nem akarlak tégedet hitvány és csúnya dolgokba keverni látni. Azok a Báthory-ládák az ország pecsétjével vannak lepecsételve: én ahhoz nem nyúlok egy öcsém, szakadjon le a kezem, s égessen meg a pokol tüze, ha én ilyen becstelenségre megyek!

BETHLEN A haza üdvösségéről van szó.

BORONKAI És a becsület? Úrecsém?!

BETHLEN -Péchyhez- Kancellár uram!

PÉCHY Igen?

BETHLEN Boronkai urammal felnyitjátok a Báthory-ládákat, megnézték mi s hogy vagyon leltár szerint benne.

BORONKAI Nagyságos uram, itt vannak a kulcsok! - leteszi az asztalra a kulcsokat - Csinálja nagyságod azt, amit akar!

BETHLEN Kegyelmed egy igaz magyar hazafi! Most menjen, nem felejtjük el amit s amikor kell. - Boronkai el; Péchyhez- Írja meg kegyelmed a vádlevelet Boronkai

uram ellen, hogy a Báthory-ládákat, amelyeket az ő hűségére bízott az ország, nyitva, s az ország pecsétjeit feltörve találtuk. Holnapra el kell lenni készíttve a pénzeknek s ajándékoknak lista szerint. Beküldjük a töröknek... Inkább egy ember szenvedjen, mint egy ország. Mindig koncot kell vetni az ördögnek is, hogy ne éhezzen az igazak s becsületesek lelkére!

4. JELENET

melynek során az ellentábor is bemutatkozik, s megtudjuk - a própóján annak, hogy a magyarok a magyarok ellen készülődnek - , hogy a magyarok a magyarok ellen készülődnek és miként - a katolikus ellentábor főhadiszállásán, Kassán -

FORGÁCH Annyira elharapózkodott ez a kutyahitű reformatizmus, hogy az emberbe fölforr a vér. Csak azért is vagyok ilyen fene dühödött rájuk, hogy itt a török a kapun kívül, de nem, nekik még egy külön Isten is kell.

SIMONI Aljas, condra nép.

FORGÁCH Vót itt nekem a faluba egy drága szép kis templomom. Olyan vót, mint Parisban a miasszonyunké. Két esztendeig nem vótam itthon, sz' hazajövök Bécsből, a guta majd megcsap: ezek az én dühödött parasztjaim megőrültek. Mán nekik nem vót jó az én hitem, reformatizáltak. És a templomot bemeszelték. Fehérre. Mikor megjövök, s meglátom a vér majd megütött. Fogtam egy rudat... takarodjatok az egész világból ki innend... Erre elémbe áll az a barom prédikátor, hogy Krisztus így, Krisztus úgy... Fogom a rudat, derékon csapom, hogy feje ne loccsanjon. Hát ahelyett, hogy azok a bűdös parasztok tanultak volna az esetből, nekem jönnek... Hatot agyonvertem belőlük, negyvenet félhótra... Az asszonyok úgy rángatták el őket, mert az egész falut megölöm... Hogy én csak azt az átkozott Bethlen Gábert lássam egyszer. Dagadjon fel... Utálom már az egész világot, bűdös nekem a levegő miattuk.

SIMONI Nem kutyára szabták a palástot. Soha emberben még annyi pogány gázság nem volt, mint ebben.

FORGÁCH Mi lesz? Most már a lovaim s a szamaraim is föltámadnak ellenem? Hogy egy paraszt megállni merészeljen a szemem előtt, mintha ő is ember volna... Az Isten minden nyila nem győzi őket agyonverni... Meg hogy a marhák hogy bemeszelték a legszebb templomot... Fehérre!... Hagyjuk, hagyjuk, mert a vér elfutja a fejemet, aztán...

PÁZMÁNY - kimérten - Sok fő tudós ember írásában olvastam, hogy Luther nem a természet folyása szerint született, hanem az ördög bagzott, lidérc módjára, az anyjával, és annak csinálománya és fajzása volna. Jézusmária!

SIMONI Amikor pedig megdőglött, négy esztendeig való kínlódás után tetvek pezsegtek ki a teste körül, s ezeknek az elszenvedhetetlen bűdössége miatt senki még csak a közelébe sem mehetett, végre kínjában az Istent kezdé átkozni s az ördögöket hívja segítségül, így iszonyú káromkodások közt mulék ki a világból.

SIMONI Atyavilág! Miket nem tud, Pázmány uram!

PÁZMÁNY Ezeket az ördögöket tartják kegyelmetek a kebelükön.

FORGÁCH Tartja a kórság, hogy rohadtak vón az annyukba!

SIMONI Csak az Isten egyszer a markomba adná ezt az országrontó, nemzetpusztító csordát.

FORGÁCH Ez hozta a nyakunkra a pestist.

- SIMONI Le kell ezt a Bethlent csapni a székéből, minek előtte még beveszi Lippát, s átadja a pogánynak.
- FORGÁCH Sz' kit rak kegyelmed a helyibe?
- SIMONI Sz'kit? Ez az...
- FORGÁCH Csak nem saját magát?
- SIMONI Én mán ahhoz túllontul szerény vagyok, hogy magamat ajánljam, de ha nagyságotok úgy vélekednek: jól van, nem bánom.
- PÁZMÁNY Uraim, uraim: tekintsük át a higgadság józan mértékével a helyzetet. Azt kell eldönteni, mi a jobb kegyelmeteknek: ha a másiknak is rossz, vagy ha mindettőlünk jó? Az erdélyi fejedelmi trónus soha nem volt és soha nem lesz biztonságos a magunkfajta egészséges jó magyar ember számára.
- SIMONI - kényszeredetten - Hát, igen.
- PÁZMÁNY Meg aztán mit minékünk egy fejedelemség. Nagyobb szeget kell keressünk, ahova a söveget akasszuk.
- Simoni és Forgách értetlenül néznek -
- FORGÁCH No, de akkor... hogy?
- PÁZMÁNY Gondolják meg, nem úgy-e a legjobb mindnyájunknak, ha egy olyan személyt keresünk erre a célra, akivel könnyen szót tudunk érteni.
- FORGÁCH Vagy értetni...
- PÁZMÁNY Örülök, hogy értjük egymást, Forgách uram. És még valami. Lippa csak a kisebbik baj. Azt is mondhatnánk: valójában egy jó indok számunkra, hogy Bethlent elállítsuk Erdély éléről. Meg aztán: legyenek magukhoz őszinték: melyikőjüket érdekli, hogy odaát, abban a koszlott világban, hogy s mint ölik egymást a reformátusok. Sokkal fontosabb, hogy a fejedelmváltás ügyében addig kell lépnünk, amíg Bethlennek nincs utódja. A feleségétől - nem lesz. Tudták? Úgy hírlík azonban, hogy ez ügyben tevékeny érdeklődésbe kezdett egyebütt.
- SIMONI Nocsak!
- PÁZMÁNY Mátyásnak is fia maradt, pedig a felesége nem adott neki.
- FORGÁCH Egy trónörökös problémás.
- PÁZMÁNY Ismerjék meg kegyelmetek Homonnay Györgyöt, aki szívesen viselné - kellő segítséggel persze - egy esetleges erdélyi hatalomváltás során a rögzös uralkodói terheket. - int és egy szolga egy fiatal embert vezet be -
- HOMONNAY - a vizsgálódó tekintetek kényszerétől vezetve -
Én a tigris szeretem és az oroszánt!
- SIMONI Nocsak.
- HOMONNAY Igen, mert szeretem az erőt és a bátorságot. Mert magyar vagyok, s a magyar a puszták fia, keletről hozza magával a nagyszerű tulajdonságokat! Mi csupa egyenesség vagyunk, és szikrázik a vérünk, mint az acél, ha a kovához ütődik!
- FORGÁCH - az urak elnevetik magukat - Ne olyan hevesen ides öcsém, még le tanálsz verni valamit. - Homonnay válaszolni akar, de Pázmány leinti -
- SIMONI Osztán hogy gondolta az úr? Mink itten aláteszszük a hadat, kegyed meg belesétál a fejedelmi birtokokba?
- HOMONNAY Én kiszállok, mint a hegyi sas, és velem jönnek az egész világ minden magyarjai. Egyet szólok, és úgy megindul tízezer ember nekem, már mintha itt is volna.
- FORGÁCH Uram itt tízezer ember annyi, mint kőpés a tűzbe, amikor az erdő ég a hegyen.
- HOMONNAY ...Mi magyarok nyíltan és bátran szaladunk a lelünk után...
- SIMONI Mink meg olyan emberek vagyunk, gyermek-
- uram, hogy kívánjuk a zavart, mint fecske az esőt. Mikor lehet gyarapítani, ha nem a zavarosban.
- FORGÁCH Na, voltak itten sasok, meg tigrisek meg oroszlanok is voltak. Mostan azt mondja meg kegyelmed, mi haszna lesz ebből az állatok vásárlásából?
- HOMONNAY Én csak azt nézem, amit Isten a lelkeembe iktatott, nem pedig, hogy mekkora hasznot számítsak.
- SIMONI Ahun malacot ígírnék, zsákkal forgolódjál.
- HOMONNAY - válaszolni akar, de Pázmány idejében leinti -
- PÁZMÁNY Köszönjük kegyelmednek, hogy kérésünkre tisztelgette minálunk. - Homonnay tétován áll, kis szünet, majd Pázmány int, hogy távozzon; Homonnay el - Uraim?
- FORGÁCH Iszik?
- SIMONI Mindig úgy tudtuk, tojásból kél a csirke.
- PÁZMÁNY Kelmednek tán nem tetszik az úrfi?
- SIMONI Mán hogy a fenébe ne tetszene! Azt hiszi, ha elüti a pap tyúkját, mindjárt ledől Jericho.
- FORGÁCH Takarított mán valamit ez a Homonnay?
- PÁZMÁNY Nem oly agyalágyult, mint mutatta. Őfelsége valahogy neki ígérte a Báthory-birtokokat.
- SIMONI Jól meg kell gondolni miket mondunk, nehogy a fülébe jusson... már ha fejedelem lesz...
- FORGÁCH Már ha fejedelem lesz...
- PÁZMÁNY Ha tanácsolhatok valamit kegyelmeteknek, készülődjének. Mihelyt hírt kapunk, hogy Bethlen elindult Lippára, minekünk útban kell lennünk Erdély felé. Ezt a Homonnay gyereket pedig bízzák csak rám nyugodtan. Egy fejedelem nehezen boldogul segítség nélkül. Ha a tervünk sikerül - és miért ne sikerülne -, roppant hálás lesz. Győzze kifejezni...

5. JELENET

melyben a szerelmi háromszög eddig ismeretlen, harmadik pólusa is színre lép, akiről megtudjuk,

- Báthory Anna uradalmában, Kerekiben -

hogy legalább annyira okos, mint amilyen szép, és fordítva

- BETHLEN - szeretkezés végén - Eddig egy boldogtalan, egy boldogtalan ember voltam... de ha Isten... ha te. Igen... ez hiányzott. Az Istennek ez a különös kegyelme. Ezt még nem éreztem. - eszik - Most má t tudom, hogy mit jelent: ha Isten velünk, kicsoda ellenünk... Mostmár nincsen, senki... Te gyermeket fogsz adni minékünk... Hogy van pácolva ez a sonka?
- ANNA - felnevet - Majd mindjárt behívom a szakácsnét.
- BETHLEN - nevet - Van-e itt Kerekiben valami tinta, toll s papirosféle?
- ANNA Szolgálhatok nagyságodnak? - Bethlen elé teszi az írószerszámokat -
- BETHLEN Ajándékot kapsz tőlem.
- ANNA S mit kell adnom cserébe?
- BETHLEN Írd ide a neved! Tudsz-e írni?.
- ANNA Olvasni is. Jól használja fel a ládák tartalmát nagyságos uram!
- BETHLEN Mit beszélsz?
- ANNA Eddig mindig csak kaptam. Most én adok. Most a fejedelmnek. Vagy nem azért kell aláírnom ezt az üres papírt, hogy később rávezzessék: Báthory Anna felajánlja a kincstárnak a Báthory-ládák tartalmát?
- BETHLEN Honnan veszed?
- ANNA - a homlokára mutat -
- BETHLEN Ezt is kaptad? A hírt, kaptad?
- ANNA - felnevet -
- BETHLEN Mivel fizetted érte?! Boszorkány!

ANNA Most döntö, Gábor, melyiket szeretné jobban: a ládákat vagy a gyereket!

BETHLEN - zavartan - Írd ide a neved. Nem fogod megbánni...

ANNA - készségesen - Ha ez neked öröm, megteszem, uram... -aláírja - Magamért nem... Krakkóban országokat kínáltak... Kegyed ellenfejedelme, Homonay György nem olyan régen a kezemet kérte...

BETHLEN És?

ANNA Itt járt Kerekiben. Volt az ágyamban. Igen meg voltam veled elégedve. - elfordul -

BETHLEN És?!

ANNA - mellékesen - Nem is feleltem neki...

BETHLEN - felindul, elindul, visszajön - Ha te tudnád, milyen nehéz... hogy milyen magányos állapot vagyok... Ezer és egy emberrel kell harcolnom... Az ezerek parancsolni s az egytől csak félni... Még soha ilyen nehezen sehonnan nem mentem el.

ANNA Mit vársz tőlem? Hogy vigasztaljalak? Kérsz a mézemből? - mézes ujját Bethlen szájába dugja, majd a sajátjába s megcsókolja a fejedelmet

BETHLEN Még a méz is ízesebb nálad, mint egyebütt. Nem tudnak veled bánni, s mindjárt megkásásodik, s nincs az embernek gusztusa rá -szünet— Beteg... Nem a teste... nemcsak a teste... a lelke beteg, és abba nekem bele kell halnom. Meghalok abban a levegőben! Hideg... és beteg... de olyan érz van benne, én amellet senki vagyok és semmi... Nem lehet előle menekülni, fekete szemem itt égnek, s ha behunyor a szemem, akkor még jobban látom szegényt... Már nem s nem bírom... Mintha egy jégcsap lenne az ágyában, és én egy halottat ölelek...

ANNA És olyankor? Mit csinálsz?

BETHLEN Behunyor a szemem.

ANNA Beszélj, beszélj!

BETHLEN Nincs mit mondanom. Megfagytam.

ANNA Látom még nagyságodat?

BETHLEN Majd küldök egy kevés pénzt.

ANNA Mennyit?

6. JELENET

amely azt a létező paradoxont járja körül, hogy a magyarok a magyarok ellen készülődnek, és fordítva, és amelyben az arisztokráciához kapcsolódó történetek kedvelt mozzanata köszön vissza, amikor két szolgáló osztja meg nézeteit, mégpedig hazáról, ellenségről, metafizikáról

- a fejedelem udvarában -

JÁNOS Sz' ki ellen?

JÓNÁS Sz' az ellenség ellen.

JÁNOS De 'isz magyar az is.

JÓNÁS Magyar há'.

JÁNOS A magyar az ellenség?

JÓNÁS Mondom.

JÁNOS Sz' én is magyar vagyok...

JÓNÁS Magyar.

JÁNOS Sz' akkor én is ellenség vagyok?

JÓNÁS Valakinek biztos.

JÁNOS De ha...

JÓNÁS Na!

JÁNOS Ha a magyar ellensége magyar, az nem jó.

JÓNÁS 'Sz mér?

JÁNOS 'Sz azért', mer' ha magyar öli a magyart, akkor kevesebb lesz a magyar.

JÓNÁS Hász' pont ezér'

JÁNOS Mi van?

JÓNÁS Pont azért', hogyha kevesebb a magyar, kevesebb az ellenség.

JÁNOS De ha...

JÓNÁS Mi mán megin'?

JÁNOS Ha a magyar ellenünk. Akkor ki van velünk?

JÓNÁS Kí? Az Isten.

JÁNOS Az nem magyar?

JÓNÁS Mi?

JÁNOS Az Isten? Az nem magyar?

JÓNÁS Az nem.

JÁNOS De.

JÓNÁS Nem magyar.

JÁNOS De az a.

JÓNÁS Nem a.

JÁNOS Az a. Magyar.

JÓNÁS 'Sz mér lenne?

JÁNOS Mer' ver minket, mint az ellenség. Ha az ellenség magyar, magyar az Isten is.

JÓNÁS Há'...Az nem úgy magyar. Nem érted, mi?

JÓNÁS Há'... nem...

JÓNÁS Az csak úgy van.

JÓNÁS De ha nem magyar, és velünk van, mer' nem magyar, akkor mér ver minket?

JÓNÁS Na figyelj! Az Isten csak azoknak nem magyar, akiket nem ver. Akiket ver, azok ellenségek, mer' magyarok. Te mer' magyar vagy, ellenség vagy, még jó hogy ver. Jó' néznénk ki nem verne osz' mégis magyar vagy.

JÓNÁS Ez mos' nem könnyű. Majd inkább később...

7. JELENET

melyben egy álmatlan éjszakát követő reggelen visszatérünk a fejedelemhez és hitveséhez, s nyomon követhetjük, miként jut el a párkapcsolat kellemes reggeli társalgási stílből a gasztronómia kérdéskörét is érintve és a politika örvén haladva a házastársi perpatvar öngyilkossággal fenyegető margójához

- a fejedelem hálószobájában -

ZSUZSANNA - Bethlen forgolódik, beszél álmában, Zsuzsanna az ágyon ül és egy papírt olvas, mellette tálca, reggelivel; Bethlen felébred -

BETHLEN Baj van, édes lelkem?

ZSUZSANNA Nem jól aludtam.

BETHLEN Talán egy percet sem. Nyögött álmában s beszélt.

ZSUZSANNA S miket beszéltem? -fagyos szünet-Mit álmodtál?

BETHLEN Nagyon furcsát.

ZSUZSANNA Jót?

BETHLEN Jót. Halál... Meghaltam...

ZSUZSANNA S az jó?

BETHLEN Jó volt... Szép, szelíd halál...

ZSUZSANNA Temetéssel álmodni lakodalmat jelent. És te már férjnél vagy.

BETHLEN Igen... Sajnos...

ZSUZSANNA Nem tennéd meg még egyszer?

BETHLEN Jobban megnézném... Kihez... Ha igaz...

ZSUZSANNA - sietve nekilát a reggelinek- Valahol ettem én egy sonkát. Kérdeztem a pácot, de nem mondták meg... Egészen gyenge, rózsaszínű s omlós, és semmi szálas, rágós nem volt benne.

BETHLEN Nem jó az úgy. Azt kegyelmed hamar elunná, mert az olyan rothasztott.

ZSUZSANNA Nagyon józú sonka volt. Ezentúl úgy kell készíteni.

BETHLEN Én is úgy csináltam azelőtt, de kegyelmed megtiltotta. Azt mondta, hogyha még egyszer olyan sápadt sonkát lát az asztalon, kiveti az ablakon. - Bethlen megcsókolja - Maga már úgy csókol meg engem, mint egy fejedelem...

- BETHLEN Mikor megkértelek, megmondtam, hogy erdélyi fejedelem lesz belőlem.
- ZSUZSANNA Ha igaz...
- BETHLEN A mézet is úgy lehet ám tartani, aki ért hozzá, hogy nem lesz ilyen kásás, hanem tiszta, sárgán folyó.
- ZSUZSANNA Olyan, mikor pergetik. Aztán megalszik, s az a jó.
- BETHLEN Éppen olyan jóízű, csak sokkal gusztusra valóbb. Nem tudom, hogy csinálják.
- ZSUZSANNA Kegyelmed sose szerette, mert azt mondta, minden csak úgy jó igazán, ahogy az isten adta. — Zsuzsanna feláll - Ha igaz...
- BETHLEN - ingerülten - Mi, szívem?
- ZSUZSANNA Amit beszélnek... Az rettenetes volna... Ha a kegyelmed nevéhez is ugyanolyan dolgok tapadnának, mint másokéhoz...
- BETHLEN Én sem vagyok isten.
- ZSUZSANNA De igen! Bethlen Gábornak annak kell lennie, mert inkább a halál és nyomorúság, mint az a hír, hogy ládákat feltörni és ország pecsétjét leszaggatni... Hogy az öreg kincstartót azért tartják rab-ságban már harmadik hónapja, mert nem akarta, hogy az ország pecsétjeit felszaggassák...
- BETHLEN És te ezt elhiszed?
- ZSUZSANNA Nem. Nem hiszem. De én vagyok az egyetlen, aki nem hiszi!
- BETHLEN És ha igaz volna!... És ha azért tettem volna, hogy az országot megmentsem? Akkor nekem nincs jogom arra, hogy...
- ZSUZSANNA Nincs! Bethlen Gábornak nincs joga. Bethlen Gábor abban a pillanatban megszűnt, mikor a becsület egyenes útjáról letér...
- BETHLEN Mondom neked, Zsuzsanna, higgyél és bízzál bennem.
- ZSUZSANNA Azt hiszi, nem tudom, mért mondja ezt? Hogy annál hamarabb mehessen hazulról. Kerekibe mi újság?
- BETHLEN Hol?
- ZSUZSANNA Kerekibe.
- BETHLEN Aha... Kerekibe... Mért kérdezed, lelkecském?
- ZSUZSANNA Csak... Kíváncsi vagyok.
- BETHLEN Tudod, lelkecském, ha az ember elgondolja, milyen hitvány és semmirekellő életet tud élni néhány asszonyi állat.
- ZSUZSANNA ...
- BETHLEN Hát hiába, aki lotyónak született, az lotyó lesz. Aki szentnek, az szent.
- ZSUZSANNA Az asszonyból az lesz, amit a férfiak csinálnak belőle. De a legderekabb férfit is el tudja rontani egy dühödtt asszony, aki csak a boszorkányságnak adja magát. Mért kellett kegyelmednek abba a boszorkányfészekbe menni?
- BETHLEN Írást vettem tőle, hogy a ládákat az ország hasznára átadta... -felmutatja a papírt, amelyet Zsuzsanna a jelenet elején olvasott-
- ZSUZSANNA No és?
- BETHLEN Mit és?
- ZSUZSANNA Hát csak azt kérdelem, átadta-e.
- BETHLEN Muszáj volt neki.
- ZSUZSANNA S mit adott neki érte?
- BETHLEN Mit adtam, örüljön, hogy a birtokait nem veszem el tőle!
- ZSUZSANNA Jézus Mária! Kegyelmed azt mind meghagyta neki?
- BETHLEN Dehogynis hagytam... Az majd az ország dolga lesz, hogy megítélje, mit és mennyit hagy meg neki.
- ZSUZSANNA Az annyi, mint az ígéret.
- BETHLEN Ígéret!... Mit ígértem?... Annyit ígértem, hogy ha az ország jóváhagyja, megerősítem. De mit hagy jóvá az ország!? Amit én!
- ZSUZSANNA Ez azt jelenti, hogy a fejedelem mindenkinek elra-
- bolja minden javát, de ennek a személynek me-nedéklevelet ad mindenre, amit akar.
- BETHLEN Amit te akarsz.
- ZSUZSANNA Én?... Hogy jönnék én abba, hogy beleszóljak az ország dolgába, meg egy ilyen cafrának a vagyonába! Soha nem szóltam bele, hogy mit csinál.
- BETHLEN Soha?
- ZSUZSANNA Vagy talán igen? Gábor, ne legyen igazságtalan! Maga engem megcsalhat, ahogy jólesik...
- BETHLEN Megcsalalak én valaha is?
- ZSUZSANNA Még nem tudom. Megtanult hazudni. Megtévesz-ti az embereket, és az a dicsősége, hogy hisznek neki, mikor hazudik. Államférfi lett magából.
- BETHLEN Elég! Nekem ne merészelj ilyeneket mondani!
- ZSUZSANNA Hát ki merészelje megmondani, ha én sem? Hiszen senki sem mer magának ellentmondani! Maga egy tirannus, aki azt teszi, amit a vére diktál. Ezért nem aludott hát éjszaka is, mert nem tudta, hogy mon-dja ki előttem, ami a begyében van!
- BETHLEN Zsuzsanna!
- ZSUZSANNA Maga nem az az ember, akit én ismerek. Ma-gában egy idegen ember lakik. Vegye tudomás-ra. Hogy mindent tőlem nyert, mert ha én nem vagyok, akkor már régen csinált volna ilyen suskusokat. Utolsó emberek dolgára adja ma-gát. Bethlen Gábor, az én uram, az az isten, akit én mindig úgy néztem, mint egy szentet, éppen azt csinálja, amit mások csináltak. Én keresztüllátok rajtad, Bethlen Gábor, te örömet akarsz tenni annak a cégéresnek, mikor már annyi mindenkit tönkretett, most azzal büszkél-kedhessék, hogy az egyetlen igaz ember is ben-ne van az ő hálójában.
- BETHLEN Megőrültél!
- ZSUZSANNA Nem örültem meg, hanem neked vette el az Is-ten az eszedet. Pedig neked csak az az egy kin-csed van, Bethlen Gábor: a becsület és a tisz-tesség. Ha ezt az egyet elveszítetted, elvesztetted akkor az egész országot, amit fel akarsz falni, s ki fognak okádni, mint a bort. - Bethlen eltépi az iratot- Állati... Baromi... Mit csinál, maga eszeveszett!? Hogy merészeli ezt tenni, mikor kezében van az írás, hogy mindent elfogadott az a szuka!?... Mivel tudta kicsalni ezt az elis-merő levelet!? Mit adott érte? Megölelte, csó-ko lgatta, maga utolsó?
- BETHLEN Elég!!! Elég! - Kést vesz fel az asztalról - Itt vá-gom a szívembe, ha még egy szót szólsz!
- ZSUZSANNA Uram, uram... Drága... Bocsásson meg nekem, Gábor... De magával nem lehet. Nem lehet. Ma-ga meg van rontva.
- BETHLEN Rohadjon el mind! Rohadjanak el az összes Bá-thoryak!
- ZSUZSANNA Bocsásson meg, bocsásson meg, édes uram! Én vagyok megrontva.

8. JELENET

- az erdélyi havasok rengetegében -

járunk, ahová Bethlent felesége előli menekülése vetette, s ahol hasznos tanácsokat kap a házaselet és a politikacsinálás elvi és praktikus vonatkozásait illetően

BETHLEN Meg akartalak keresni, Ábel, ha már itt járok.

ÁBEL Hát mink itt vagyunk a szegénységben, csak az az egy örömünk van, hogy neked az isten meg-adta.

- BETHLEN írni is akartam. Csak hát a dolog.
 ÁBEL - int, hogy hagyja - Gondoltuk-e volna... valamikor?
- BETHLEN Régen volt, más volt.
 ÁBEL Hát hogy, s mint, Gábrriel?
 BETHLEN Csak, csak.
 ÁBEL Ugyanaugy. - bort tölt -
 BETHLEN Magad termése?
 ÁBEL Az.
 BETHLEN Jó.
 ÁBEL Itt nekünk jó, de tük bizonyjal jobbat isztok.
 BETHLEN Ahogy jön.
 ÁBEL S hát odahaza mi van?
 BETHLEN Nehéz idők...
 ÁBEL Hire vót, hogy háború lesz.
 BETHLEN Meglehet. Meg kell Lippát adni a töröknek.
 ÁBEL S feleséged?
 BETHLEN Megvan szegény.
 ÁBEL Gyermekeskék?
 BETHLEN - lassan megrázza a fejét -
 ÁBEL Semmi sincs?
 BETHLEN Semmi.
 ÁBEL Isten könyörül. -szünet- Boldog vagy-é, Gábor?
 BETHLEN Sokszor csak úgy ülök és nézek magam elé. Oly ijedségek vannak rajtam, mintha veszteni vinnének.
 ÁBEL Nagy sorsot vállaltál. Gondolj magadra. Isten gondol rád.
 BETHLEN Magamba vagyok, Ábel. Még olyanom sincs, akivel jól kibeszélhetném magam.
 ÁBEL Aki gondolkozik, annak nincs. A gondolatot nem lehet megosztani. Csak annak van, aki fecseg. Az osztja a kedvét, s veszi a másét.
 BETHLEN Ritka az olyan ember, akivel lelket lehet cserélni.
 ÁBEL Zsuzsanna?... Zsuzsannában bíztál.
 BETHLEN Szomorú ember vagyok, Ábel. Nagyon elszakadtunk lélekben. Hogy nem találhattam meg a magamét.
 ÁBEL Baj.
 BETHLEN A lelke beteg... Hej, Ábel, úgy be vagyok zárva, mint a békateknő, kés hegyivel kell kifeszíteni. Nagyon megtanultam hallgatni, mióta rámszakadt a világ.
 ÁBEL Aki hallgat, erős.
 BETHLEN Ez is... Te, akivel tizenöt éve nem találkoztam, te vagy az egyetlen, aki előtt ki tudom nyitni a szívem.
 ÁBEL Gyerek nem jön?
 BETHLEN Nem. Beteg. Nincs foganatja. Tán ez a baj. Üresek vagyunk, mint a szedett fa... És nincs több tavasz... Nem tudom, hogy van, Ábel. Mindent igyekszek megtenni, mégis boldogtalan, s engem is a boldogtalanok kenyerével etet.
 ÁBEL Nagybbr dolgokra rendelt téged az Isten, mint-hogy egy asszony miatt engedd elrontani életed. Isten veled van, és ez nagy dolog.
 BETHLEN Mit ér, ha ezt az asszonyt soha meg nem fogja érteni.
 ÁBEL Az asszony. Az asszonyt nem arra adta az Isten, hogy az embert megértse, hanem, hogy boldoggá tegye. Ha szeret s szereted ugye?
 BETHLEN Tisztelem, Ábel.
 ÁBEL Akkor nincs semmi baj.
 BETHLEN Hogy kerültem én most ide? Csak megyek s megyek... Otthon van dolgom, s elmentem messzire... Jaj, Ábel, akármilyen erős is az ember, egyet nem bír el örökké: az asszonyt.
 ÁBEL Máskor is futottál így el előle?
 BETHLEN Máskor is... Mindig megkönnyebbülés volt, hogy el kellett szaladnom otthonról. De így soha.
 ÁBEL Nincs egy másik asszony a te szívedben?
 BETHLEN Nem tudom.
 ÁBEL Keresztneve?
 BETHLEN Anna.
 ÁBEL Méltó?
 BETHLEN Nem.
 ÁBEL Nem?
 BETHLEN Nem, nem... Egy néember, aki, s az a baj, nem párnak s nem embernek való... Szép. Nagyon szép... Túlságosan szép. Eszes és derék, de a sors úgy intézte sorát, hogy mindenkié volt. Egy utolsó... becstelenséget... lotyó. Nem tudom, vannak ilyen nők. Nem is tesznek semmit, de a férfi megőrül és elsorvad mellette. Boszorkány. Nem lett boszorkány: született átok. A férfi, aki vele egy napot együtt tölt, az a vérében megperzselődik és nem bír magával. Semmi baja, csak vége... A feleségem egy szent s nagyszívű angyal. Egy napon említeni sem lehet.
 ÁBEL Báthory Annával.
 BETHLEN Milyen furcsa is, ha az embernek asszony jut az eszébe, akkor nem is tud másra gondolni. Akkor nincs se politika, se harc, se háború. Mért?
 ÁBEL Mert érdekesebb.
 BETHLEN -bólint- Elovastam a bibliában Dávid király esetét Bethsabéval. Dávid az Isten szentje volt, s megkívánta az asszonyt, akit véletlen látott, ahogy fürdött, behozatta, s vele hált. Így mondja a biblia. Úgy látszik ez az Isten egyenes parancsa. Aztán a férjét, Uriás Hitteust elküldötte a csatába s levágatta... s gyermeke lett Bethsabétól.
 ÁBEL Bethsabé tiszta asszony volt, s Uriás tiszta férfi... A te dolgod sokkal egyszerűbb és sokkal veszedelmesebb.
 BETHLEN Mondd... tehetem őt fejedelemasszonnyá Erdélyben?
 ÁBEL Nem.
 BETHLEN Nem...
 ÁBEL Téged az Isten nagybbr dolgokra rendelt, Gábor, minthogy a magad dolga első legyen neked.
 BETHLEN Bírom?
 ÁBEL Muszáj.
 BETHLEN S a feleségemmel?
 ÁBEL Feleségeddel, Gábor?... Tagadd!
 BETHLEN Mit tagadjak?
 ÁBEL Isten veled lesz még akkor is, ha nem tudjuk mit szánt neked. De bármi történjék is, egyet jegyezz meg magadnak: az asszonynak soha megmondani nem szabad... Soha a feleséged előtt be ne valld s meg ne mondd, még ha rajtakap is a bűntetted. Ha Isten veled van, ki lehet ellened?
- Vége az első felvonásnak -

Befejezése a következő számban.